

Татяна Славова (София, България)

УНИКАЛНО ИЗДАНИЕ С ИЗСЛЕДВАНЕ НА СИМЕОНОВИЯ СБОРНИК (ПО ПРЕПИСА ОТ 1073 Г.) И НЕГОВИТЕ ГРЪЦКИ ИЗВОРИ

Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073 г.). Т. 3. Гръцки извори. Гръцки текст и изследване Петя Янева. Славянски текст, прегледан и сверен допълнително Ангелина Минчева, Цветана Ралева, Ценка Досева, Петя Янева. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“. София, 2015. 1242 с.

Старобългарската книжнина не би била същата без емблематичния Симеонов сборник, оцелял в най-ранния Светославов препис от 1073 г. и в още тридесетина славянски кодекса от XIII до XIX в. Макар Изборникът да е бил известен още на Йозеф Добровски в края на XVIII в., той придобива по-широка популярност, след като през 1817 г. е преоткрит във Воскресенския манастир и 7 години по-късно Константин Калайдович обнародва Похвалата на Симеон и дава първи сведения за ръкописа¹. В най-новата история на паметника са налице 5 издания (фототипни или наборни)²,

няколко електронни³, а изследователската му традиция наброява 375 заглавия (според последната библиография). Защо кодексът е толкова привлекателен и предизвиква такъв нестихващ научен интерес? Отговорите са многопосочни и вероятно все още недокрай изчерпани. Изборникът от 1073 г. е вторият датиран славянски ръкопис след Остромировото евангелие, запазил е посвещение до княз Светослав (в Кирило-Белозерския препис), а в архетипа – до цар Симеон. Богато е украсен с миниатюри и интригуващи зодиакални изображения и е безценен извор за староруската и старобългарската книжовност, език и култура. От съдържателна

¹ К а л а й д о в и ч, К. Ф. Иоанн эксарх болгарский. Москва, 1824, 102–104.

² Изборник великого князя Святослава Ярославича 1073 года. Санкт-Петербург, 1880 (фототип. изд. Wiesbaden, 1965); Изборник великого князя Святослава Ярославича 1073 г. С греческим и латинским текстами. – ЧОИДР, 1882, № 4 (само първата половина на текста); Изборник Святослава 1073 г. Ч. 1. Изборник Святослава 1073 г. (факсимилно издание). Ч. 2. Научный аппарат факсимилно издание. Москва, 1983; Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073 г.).

Под общата ред. на акад. П. Динев. Т. 1. Изследвания и текст. София, 1991.

³ Изборник 1073. – В: „Манускрипт“ <http://mns.udsu.ru>; Изборник 1073. – В: Библиотека Фронтистеса <http://ksana-k.narod.ru/kodex/r-izb1073.html>; К у с к о в, В. В. Святославов изборник 1073 г. <http://www.portal-credo.ru/site/index.php?act=lib&id=1364>; Symeon Miscellany. – In: The Trondheim Sofia Corpus of Early Slavic <http://www.hf.ntnu.no/SofiaTrondheimCorpus>.

гледна точка съвместява разнообразни текстове от областта на богословието и догматиката, християнската етика и логика, поетиката и философията, историята и хронографията, екзегетиката и полемиката. Този полифункционален характер провокира различни мнения по различни въпроси, например относно аудиторията, за която е бил предназначен кодексът, мястото, което е заемал в своето време, възможните славянски преводачи. Безспорно е обаче, че почти по същото време или малко след като е била съставена византийската антология-протограф, благодарение на цар Симеон и книжовния кръг около него е бил преведен и нестигналият до нас Симеонов сборник и владетелският двор и духовниците са се запознали с византийския хуманизъм и с актуалните религиозни и духовни идеи на Константинопол.

Именно гръцките извори са същината на наскоро отпечатания том трети на поредицата „Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073 г.)“⁴, издавана от Кирило-Методиевския научен център на БАН и Езиково-текстологичната лаборатория при Софийския университет „Св. Климент Охридски“⁴. Томът включва две основни части. Първата („Текстология и езикови особености на гръцките сборници – изво-

ри за Симеоновия сборник (по Светославовия препис от 1073 г.)“⁴) е авторско изследване на Петя Янева в пет глави (с. 9–95), изводи (с. 96–101), библиография (с. 102–108), списък на приложените (с. 110), резюме на английски език (с. 110). Самите приложения са представени отделно в електронен вид на CD (с. 1–134). Втората част („Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073 г.). Гръцки извори и славянски текст“⁴) съдържа успоредно издание на гръцките извори и на славянския текст на паметника (с. 119–1221), предхождано от изложения на възприетите принципи на издаване на гръцкия (с. 113–116, автор П. Янева) и на славянския (с. 117–118, автори А. Минчева, Ц. Досева, Цв. Ралева) текст. В края на тома е поместена актуализирана библиография на изследванията върху Симеоновия сборник (с. 1223–1242), съставена от В. Желязкова. Изданието се посвещава на светлата памет на вдъхновителите на поредицата акад. Петър Динеков и проф. Румяна Павлова.

Изследването на гръцките извори-образци за старобългарския превод на Симеоновия сборник представлява с малки изменения докторската дисертация на Петя Янева (защитена през 2000 г.), многократно цитирана в този ѝ вид. По-късните проучвания на авторката по темата са отразени в последвали публикации⁵. Заниманията на П. Янева със

---

⁴ Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073 г.). Под общата ред. на акад. П. Динеков. Т. 1. Изследвания и текст. Автори на изсл. Б. Велчева, П. Динеков, Кл. Иванова, Е. Коцева, К. Куев, Л. Мавродинова, А. Минчева, Р. Павлова. Текста подг. Р. Павлова, Цв. Ралева, Ц. Досева. Съпоставка с гръцкия текст П. Янева. Ред. на текста А. Минчева, Р. Павлова. София, 1991; Т. 2. Речник-индекс. Автори С. Богданова, В. Вълчанов, Ц. Досева, С. Иванов, Цв. Ралева, В. Христова, П. Янева. Под ред. на Р. Павлова. София, 1993.

---

⁵ Denkova, L., P. Yaneva, K. Ivanova. The Reception of Pseudo-Dionysius in Medieval Bulgaria. – In: Die Dionysius-Rezeption im Mittelalter (= Rencontres de philosophie médiévale, 6). Louvain, 2000, 87–103; Yaneva, P. **Notions of fate, happiness and unhappiness in Byzantine and Old Bulgarian Cultural Environment (based on material from Tzar Symeon's Florilegium and its corresponding Greek anthologies.** – В: Средновековна християнска Европа: Изток и

Симеоновия сборник и неговите гръцки първоизточници са щастлива творческа съдба и датират от 80-те години на миналото столетие, когато с активното ѝ участие се стига до публикуването на първите два тома от поредицата за Симеоновия сборник (по преписа от 1073 г.). В тях съпоставката с гръцкия текст и изготвянето на показалец на личните имена с гръцки съответствия е нейно дело.

В авторската теоретична част от състава на третия том П. Янева осъществява чрез съпоставителен анализ на славянския текст и на гръцките сборници съвременен всестранно текстологиче-

---

Запад. София, 2002, 586–593; Ivanov, S., P. Yaneva. *Elements of Old and New Testament theology of light in the extant copy of King Symeon's Florilegium (Miscellany): the Izbornik of 1073 and its Greek Original.* – In: *Slavia Orthodoxa. Език и култура. Сборник в чест на проф. дфн Румяна Павлова.* София, 2003, 165–170; Yaneva, P., S. Ivanov. *The hidden meaning of the Greek φωνή, φῶς and φαίνω in the Slavic 1073 Svetoslav's (Symeon's) Florilegium.* – In: *Cultura Animi. Изследвания в чест на Анна Николова.* София, 2004, 38–48; Янева, П., С. Иванов. *Дублираните пасажии в Изборника от 1073 г.* – Вв: *Византия и славяните (= Год. СУ. Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“*, 96). София, 2009, 173–180; Иванов, С., П. Янева. *Какво е начало? Първата причина на втората причина.* – В: *Studia classica Serdicensia. Т. 1. Musarum semper amator.* София, 2010, 211–218; Янева, П. *Скритите цитати в Симеоновия / Светославовия сборник.* – *Език и литература*, 2013, № 1–2, 183–192. *Внимание заслужават и по-ранните публикации на авторката:* Янева, П. *За изворите на Лътописецъ възврътцъ в Изборника от 1073 г.* – *Palaeobulgarica*, 11, 1987, № 3, 98–103; Янева, П. *Херодот на страниците на Симеоновия сборник.* – *Philologia / Филология* 24, 1992, 59–64; Янева, П. *Библиотеката на патриарх Фотий и Симеоновият сборник.* – В: *Медиевистични ракурси.* София, 1993, 28–32.

ско проучване на гръцките извори за Симеоновия сборник с оглед на тяхното издаване, съчетавайки комплекс от методи на текстологията и тексткритиката, лингвистиката, палеографията и кодикологията, културологията.

Първата глава на проучването („Към палеографската и кодикологическата характеристика на гръцките сборници“, с. 17–32) предлага описание на 27 гръцки ръкописа (по микрофилми и описи), свързани със Симеоновия сборник. П. Янева установява, че някои от най-ранните гръцки кодекси имат константинополски произход, принадлежали са на големи манастирски библиотеки, а с разнообразното си съдържание антологията са обслужвали разностранни вкусове и интереси – през по-ранните векове (X–XII в.) са функционирали както в манастирска, така и в светска среда, и едва по-късно се обвързват изключително с монашеските общности.

Втората глава („Съдържание на текста“, с. 33–55) е посветена на съдържанието на антологията с цел идентифициране на всички произведения с включени откъси в нея, респективно на техните автори, както и определяне в каква степен текстът на откъсите се отклонява от авторската си традиция, тъй като ексцерптите са преработени с цел вписването им в една обща концепция. Авторката анализира какви фрагменти влизат в гръцките сборници и кои от тях се намират в славянските ръкописи, като за сравнение привлича не само Изборника от 1073 г., но и Хилендарския, и Вилненския препис. Проследява връзките между гръцките кодекси и тяхното групиране и констатира, че нито един от тях не съответства напълно на славянските ръкописи, т.е. нито един кодекс не е гръцкият оригинал на славянския превод. П. Янева установява, че в универсалната антология в 450 откъса са представени 42-ма средновековни

автори със 142 произведения и почти всички книги от Стария и от Новия завет (10 новозаветни и 24 старозаветни книги). Някои от творците са цитирани изключително често, например Йоан Златоуст и Василий Велики с по над двадесет произведения. Благодарение на изключителната професионална работа на авторката в научно обращение влизат нови имена на писатели и творби, за които до този момент липсваха сведения да са съществували на страниците на Симеоновия сборник, например Суда и Георги Монах, а също и точните произведения на Марк Монах, Нил Ангирски, Евсевий Кесарийски, Немесий Емески, Олимпиодор Александрийски и др., досега известни от заглавията на статиите само като имена, но без атрибуция на творбите им. Определени са истинските и неистинските „Въпросоотговори“ на Анастасий, както и присъствието в тях на някои по-малки автентични или неавтентични съчинения на Йоан Златоуст, Василий Велики, Григорий Богослов, Теодорит Кирски. В синтезиран вид идентифицираните автори и техните произведения са обобщени в Приложение 3 „Индекс на изворите“ (Index fontium, с. 19–44). Този високопрофесионален и прецизен текстологически анализ е сред най-значимите лични приноси на П. Янева и е забележително достойнство на нейния изследователски труд.

При проучването на структурата на текста (трета глава, с. 56–69) за първи път в изследователската традиция авторката разграничава техническото деление от тематичното деление на текста. Обследвайки техническото оформление, тя отделя особено внимание на ролята на маргиналните бележки в гръцките сборници (схолиони, глоси, леми) като органична част от основния текст и с определени функции при неговото възприемане. С оглед на разпреде-

лението на материала П. Янева очертава четири тематични кръга – догматически увод с вероопределения (с акцент върху догмата за Светата Троица), втори раздел с етически въпроси за поведението на добрия християнин (въпроси 1–22 на Анастасиевите въпроси), трета разяснителна част на трудни места от Свещеното Писание (своеобразна екзегеза по линията Стар завет – Апостолски послания – Евангелия) и четвърти заключителен раздел под формата на общ справочен материал върху Библията. Анализът на съдържателните елементи и тяхното движение в рамките на отделни гръцки ръкописи насочват авторката да даде ново определение за характера на Симеоновия сборник – полифункционална догматико-екзегетическа и етико-нормативна, т.е. универсална антология (катена).

Сред най-важните въпроси, интересували П. Янева, е този за хронологическите рамки, в които може да се поставят гръцките антологии-извори за Симеоновия сборник (четвърта глава „Хронология и културен контекст на разпространението на гръцките антологии“, с. 70–82). Според нея няма сигурни данни кога е възникнал гръцкият сборник въпреки изказаните в науката различни хипотези. Може обаче да се определи времевият отрязък, в който компилацията е съществувала като единен комплекс със сравнително устойчив състав. Хронографските и палеографските данни на известните гръцки ръкописи показват: а) наличието през Х в. на един вариант на гръцкия сборник с относително устойчиво съдържание, който е синхронен и съответства по съдържание на славянския превод; б) наличие в същия Х в. на друг вариант на антологията – без увод, който не се свързва директно със славянския превод“ (с. 73). Самият старобългарски превод е бил синхронен с най-стария ва-

риант на гръцката антология и се е появил в периода между управлението на Константин и Зоя (913–919 г., *terminum post quem*) и смъртта на Симеон (927 г., *terminum ante quem*). В резултат на подробна съпоставка на съчиненията на патриарх Фотий „Библиотека“ и „Амфилохия“ със съдържанието на антологията П. Янева отхвърля хипотезата за евентуално участие (пряко или косвено) на патриарха в съставянето (редактирането) на гръцката антология. Авторката оспорва и други изказани тези, например за скромното място на гръцкия сборник, за старобългарския превод като белег на провинциализъм, доказвайки с кодикологически и палеографски аргументи, че гръцката антология се преписва в най-големите и авторитетни скриптории в Константинопол и се разпространява в императорски среди.

В пета глава („Езикови особености“, с. 83–95) П. Янева отново се връща към взаимоотношенията между гръцките ръкописи, за да провери вече на микроново (нивото на езиковите варианти) как са свързани установените като близки на макрониво (нивото на съдържанието) ръкописи. За да определи родствените връзки и да построи стема на гръцките кодекси, тя се обръща към допуснатите в текста съществени грешки – такива, които е малко вероятно да се направят от двама преписвачи независимо един от друг или не могат да бъдат поправени лесно от преписвачите. Именно подобни грешки биха свидетелствали, че два ръкописа са по-близки помежду си или че даден ръкопис не е свързан с друг. В резултат на проучването, отразяващо сложните взаимодействия между кодексите на една компилация, П. Янева съставя нова стема с три различни прототипа, които съответстват на три главни етапа в развитието на антологията. В този контекст за първи път в изследователската тра-

диция специално се разглежда и въпросът за названието на гръцките сборници, свързани със Симеоновия сборник. Като взема под внимание съществуващата терминологична пъстрота при назването им (прототипи, паралели, извори, аналози и др.), авторката аргументира използването на термина *извори*, доколкото тези кодекси „са извори за онзи хипотетичен кодекс, от който е направен старобългарският превод, а от друга страна, те са и извори за прототипа на гръцката антология в онзи неин вариант, в който тя показва относително единство на съдържанието си“ (с. 95).

Детайлните наблюдения и анализи на П. Янева относно връзките между гръцките кодекси-извори за Симеоновия сборник я водят до извода, че критическото издание на текста може да се осъществи на базата на 4 ръкописа, които са представителни за всички направления в развитието на традицията. Три от тях са от X в. (Coislinianus gr. 120, Vaticanus gr. 423, Ambrosianus gr. 489, olim L 88 sup.), един е от XII в. (Coislinianus gr. 258). Кодекс Coislin. gr. 120 се оказва *codex optimus* с оглед на пълнотата на съдържанието, а кодекс Vat. gr. 423 – с оглед на спазването на книжовната норма, затова при издаването на текста за структурата и съдържанието се следва Coislin. gr. 120, стоящ най-близко до първоначалното оформление на текста, а за граматиката се следва Vat. gr. 423. Тази комбинация според П. Янева отговаря най-точно на прототипа на гръцката антология. Частично по публикации на М. В. Бибииков за края на хрониката е използван кодекс Athous Laurae Г 115 от XIV в.

Мотивите за избор на този издателски похват и възприетите принципи за публикуването на гръцките извори за Симеоновия сборник са описани на с. 113–116. Основната цел на изданието е не

само максимално да се доближи до първоначалния вариант на гръцката компилация, но и да предложи адекватна база за сравнение между старобългарската и гръцката антология. Това е успешно реализирано, защото за първи път обнародването на гръцкия текст се прави успоредно със старобългарския превод по Светославовия препис от 1073 г. Това, както и много други достойнства превръщат настоящото критическо издание на гръцките извори за Симеоновия сборник в уникално. Основният гръцки текст е разделен на листове и колони съобразно славянската сигнала. Когато има разминаване между гръцкия и славянския текст, се дават препратки (с бележка *vide*) към страниците, където може да се намери съответният текст. Всички включени откъси (статии) в компилацията са отделени в самостоятелни параграфи със заглавие в получер по-едър шрифт и с посочена номерация в ръкописите. Освен това всяка статия има фиктивен номер, който позволява в критическия апарат да се означат разместванията в гръцките текстове спрямо основния ръкопис *Coislin. gr. 120*. С този номер са представени статиите и в Индекса на изворите и в новобългарския превод⁶, което улеснява тяхното намиране. Отделени са точните библейски цитати (с получер шрифт), цитатите в други цитати (с получер курсив) и алюзиите (с курсив). Единственият текст, който липсва в гръцката антология, но въпреки това е включен в настоящото издание на гръцките извори, са откъси-

те от 40-ото слово на Григорий Богослов „За Светото кръщение“, тъй като те са част от старобългарския превод (л. 120d23–122d8 в Изборника от 1073 г.). Тази интерполация на издателя е сигнализирана с различен от основния гръцки шрифт, като под линия са посочени цитираните места по *Patrologia Graeca*.

Критическият апарат се състои от три нива. Първото съдържа цитатите от Библията, второто посочва разночетенията, а третото представя схолионите (с идентифицирани в тях цитати от Библията и разночетения). В параграфа с разночетенията се отбелязват ръкописите с наличен или липсващ текст от съответната страница, а също лемите и глосите. Представят се само онези разночетения, които дават различен смисъл или предлагат различна граматическа категория. Личните имена (антропоними, хидроними, топоними и др.) се дават последователно, тъй като те често са показателни за историческата връзка между различните ръкописи на антологията и за връзката ѝ с авторските традиции на ексцерпиранията съчинения. В разночетенията се отбелязват и някои правописни особености на гръцките ръкописи, например пропускането на едната от двете сигми в сандхи на две съседни думи. Позоваване в разночетенията на авторската традиция на цитираните в антологията съчинения става само при решаването на сложни казуси и при личните имена (със *sigla ed.* се бележи всяко използвано издание, което може да се намери в Индекса на изворите). Този едиторски похват е възприет поради факта, че много често включените в антологията откъси са преработвани (съкращавани, преразказвани, допълвани с ексцерпти от други собствени или чужди съчинения на авторите).

В този си вид обнародването на гръцките извори за Симеоновия сборник (по

---

⁶ Спасителна книга (Гръцкият оригинал на Симеоновия сборник). Книга, произхождаща и съставена от различни речи и душеполезни разкази, наречена „Спасителна“. Превод от старогръцки П. Янева, С. Иванов. София, 2008. 388 с.

Светославовия препис от 1073 г.) е осъществено в духа на най-добрата медиевистична издателска практика. Изданието и предхождащото го авторско изследване открояват П. Янева като изявен класически филолог в най-широкия смисъл на думата – византинист и палеославист. В своя труд тя за първи път предлага решение на редица ключови въпроси, свързани със състава, времето и начина на формиране на флорилегия, средата, в която е битувал, първоначалното му предназначение, последвалата употреба и много други. Така Симеоновият сборник, поставен в контекста на гръцките си извори, намира своето достойно място в старобългарската книжнина, опровергавайки схващането за ограничената роля на подобен род сборници в средновековния духовен живот.

Както вече беше отбелязано, публикуването на гръцките извори за Симеоновия сборник става успоредно (на срещуположните страници) с публикуването на старобългарския превод (по Светославовия препис от 1073 г.). В основата на обнародвания славянски текст на Изборника от 1073 г. лежи наборното издание от 1991 г., но то не е включено механично в настоящото ново издание. Текстът е прегледан и сверен допълнително от Ангелина Минчева (редактор на текста), Цветана Ралева (подготвила текста от л. 1–200в), Ценка Досева (л. 201–266б), Петя Янева (извършила цялостната съпоставка с гръцките извори), Веселка Желязкова (изготвила обновената библиография на изследванията върху Симеоновия сборник). Взети са предвид бележките и препоръките от публикуваните рецензии върху първите два тома⁷ и отпечатаните лингвистич-

⁷ Д о г р а м а д ж и е в а, Е. Първо наборно издание на Симеоновия сборник с

но-текстологически изследвания. Извън обхвата на изданието остават 7-те приписки с по-късен произход (л. 122v, 241r, 263v, 264v, 265v, 266r, 266v). Възпроизвеждането на текста е максимално точно лист за лист и ред за ред. Всички принципи на издаване на славянския текст са предварително уговорени и уточнени (с. 117–118) – следва се оригиналната пунктуация, лигатурите се развързват (те може да се видят в изданието от 1991 г.), системата на надредните и препинателните знаци се опростява в сравнение с тази в ръкописа.

Съпоставката с гръцкия текст дума по дума и повторното сверяване с фототипното издание от 1983 г. е дало възможност да се коригират някои неточности при разчитането на текста. Става въпрос за корекции на надредни и пояснителни знаци, отделни букви и лигатури, допълнително добавяне на титли или на отделни пропуснати думи, отстраняване на неправилно разделени лексеми. Последователно е проведено отделното изписване на частицата же след въпросителни местоимения и слятото ѝ отбелязване при относителните местоимения, слятото изписване на местоимението ннеѡннѡ, отделената частица не при сегашните деятелни причастия. Бележките под линия от предходното издание от 1991 г., които съдържат по-особени гръцки съответствия, не се препечатват поради наличието на целия гръцки текст. Не се препечатват и бележките под линия от

изследване на основните му проблеми. – *Palaeobulgarica*, 16, 1992, № 2, 139–141; С т а н к о в, Р. Ценен извор за палеославистиката. – *Palaeobulgarica*, 18, 1994, № 4, 125–126; Т h o m s o n, Fr. J. The Symeonian florilegium – problems of its origin, content, textology and edition, together with an English translation of the Eulogy of Tzar Symeon. – *Palaeobulgarica*, 17, 1993, № 1, 37–53.

носно букви, срички или думи над реда, като те се поставят в ъглести скоби < > в самия текст. Недобре четящите се букви и неясните места в текста се изписват в кръгли скоби, а възстановеният текст – в квадратни скоби. Не се отбелязват задрасканите, заличаваните, изтритите и поправените части, букви, срички или думи – информация за тях предоставя изданието от 1991 г. Обща буква в условия на сандхи се маркира с дефис от двете ѝ страни. Със знак (!) се визират случаите, когато грешна форма пречи да бъде идентифицирана думата (поради сгрешена буква, недописване, хаплография, повтаряне или изпускане на буква, сричка или дума и т.н.). Запазва се знакът * за означаване на глосите и допълненията в маргиналиите.

Съпоставителното публикуване на гръцкия текст и на старобългарския превод дава възможност да се открият разминаванията между тях – те се отбелязват със специална сигнация, което прави лесно използването на изданието. При липса на славянско съответствие страницата в изданието на славянския текст се оставя празна с пояснителна бележка дали става въпрос за загубени листове преди номерирането им в староруския ръкопис (вж. л. 4d29–5a1, л. 7d29–8a1, л. 11d29–12a1, л. 130d29–131a1), или за пропуснати листове, които нарушават последователността, целостта и смисъла на текста (вж. л. 120b20, л. 163c24–163c25, л. 207b27–207b28, л. 215d26–215d27, л. 263c10–263c11). В изданието от 1991 г. някои от тези пропуски са отбелязани като липси или прекъсвания, но без сведение за големината на липсата и нейното съдържание.

Неразделна част от изследването и изданието са 8-те приложения (в електронен вид на CD). Приложение 1 (6 с.) съдържа откъса от типик, който стои като добавени листове от друг ръкопис във

Vat. gr. 423 (между f. 337 и f. 338), в съпоставка с Йерусалимски типик. Приложение 2 (12 с.) представя съпоставителна таблица на съдържанието на гръцките извори за Симеоновия сборник със съдържанието на Изборника от 1073 г., Хилендарския препис и Вилненския препис. Приложение 3 – Индекс на изворите (25 с.), синтезира идентифицираните автори и техните произведения. Приложение 4 (14 с.) съдържа поправките в втория почерк от Coislin. gr. 120 и техните съответствия в старобългарския превод според Изборника от 1073 г. Приложение 5 (3 с.) проследява промяната в словореда в старобългарския превод, съответстваща на промяната в словореда в Coislin. gr. 258. Приложение 6 (55 с.) е Индекс на библейските цитати (*Index locorum Scripturae Sacrae*) от включените старозаветни и новозаветни книги. Цитатите от Библията, вплетени своеобразно в текста на гръцката антология, заемат важно място в нея. Тяхното идентифициране е истинско професионално предизвикателство за П. Янева, с което тя се справя успешно. Приложение 7 (19 с.) е Индекс на имената (с посочени страница и ред в изданието), а Приложение 8 (23 с.) представя илюстрации от гръцките ръкописи Coislin. gr. 120, Vat. gr. 423, Coislin. gr. 258 и Ambr. gr. 489, olim L 88 sup.

Критическото издание на гръцките извори на Симеоновия сборник, паралелно с поправеното и допълнено издание на славянския текст по Светославовия препис, предоставя широка база за бъдещи съпоставителни изследвания от най-различен характер в сферата на славяно-византийската текстология, богословието, старобългарския и староруския език и литература, средновековната философия, култура, естетика и етика, средновековната преводаческа техника. Например, дава се възможност да се осветли в детайли преводаческата

концепция и практика, особено по отношение на онези специфични характеристики, при които влиянието на гръцкия език е най-голямо. Става въпрос за някои синтактични модели (конструкцията *Dativus absolutus*, предаването на гръцки определителен член и на гръцки членуван инфинитив), словоредната норма, композитата и калките, гръцизмите и тяхната адаптация в славянска среда, грешките в превода и други маркери, присъщи на недостигналия до нас Симеонов протограф. За първи път цялостно и с оглед на гръцките извори могат да се проучат лексикалната система, словообразователните модели, граматическите характеристики на езика. Успоредното гръцко-славянско обнародване на текста на антологията подсказва нови свидетелства за връзки с глаголическата традиция, срв. например л. 156d14–15 *третьаго то тѣтартов*, л. 176d18–19 *трънобразъноу тетрѣдорфов*, л. 176d26–27 *трънчынн тетрѣдрѣсѣлк*. Ексерцираните цитати от Библията в гръцките извори са сериозна основа за цялостното проучване на библейските цитати и в старобългарския превод, за които частични изследвания⁸ сочат, че са преведени, а не заемани наготово от вече преведени библейски книги. Въпреки това би могло да се установи има ли влияние и на кои текстови редак-

---

⁸ Горский, А. В., К. И. Невоструев. Описание славянских рукописей Московской Синодальной библиотеки. Отд. 2. Ч. 2. Москва, 1859, с. 402; В е р е щ а г и н, Е. М. Ветхо- и новозаветные цитаты в Изборнике Святослава 1073 г. – В: Изборник Святослава 1073 г. Сборник статей. Москва, 1977, 127–138.

ции, още повече че през последните години стана ясна текстовата история на редица книги от Библията в славянски превод.

Издаденият гръцки текст свидетелства за големите предизвикателства, пред които е бил изправен старобългарският преводач, особено по отношение на далечни и непознати реалии. Днес нашата изследователска работа е значително улеснена, още повече че от 2008 г. благодарение на П. Янева и С. Иванов разполагаме с превод на съвременен български език на гръцкия текст със заглавие „Спасителна книга“ – заглавието в кодекс *Coislin. gr. 120*. И никак не е случайно, че Спасителната книга е част от библиотечните фондове на Йейлския, Станфордския, Харвардския, Колумбийския университет и фигурира в каталозите на Конгресната и на Британската библиотека. Без никакво съмнение, там ще се нареди и третият том на поредицата Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073 г.).

Бъдещето тепърва ще откроява голямото значение на настоящото двуезично издание, първо по рода си в световната византология и палеославистика и истинско събитие за медиевистичната славяно-византийска общност. Не се съмнявам, че то ще се радва на заслужен и траен научен интерес. И отдавайки дълбока благодарност и искрена признателност към авторите и издателите, можем да кажем, че отсега нататък и заради тях ще е по-ясен „сми сълтът, скрит в дълбините на тези многотрудни книги“ (покръвенына *разъчмы въз глѣвннѣ. многотръпътныхъ снхъ кннгъ*) според думите на анонимния автор на Похвалата за цар Симеон (л. 2 об.).

*Татяна Славова,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“*